

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

ZOONIM – HAYVONLARNING ILMIY, XALQONA YOKI BADIY NOMLARI

Bo'riyev Dilmurod Arzimurod o'g'li

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti Tillar kafedrasida stajyor-assistenti
dilmurodburiev417@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15179281>

Annotatsiya. Maqolada zoonimlar – hayvonlarning ilmiy, xalqona va badiiy nomlari haqida so'z boradi. Ilmiy zoonimlar turlarning xalqaro nomenklaturada belgilanishi uchun ishlatilsa, xalqona nomlar odamlarga yaqin bo'lgan an'anaviy atamalardir. Badiiy zoonimlar esa adabiyot va folklorida hayvonlarning ramziy yoki obrazli tasvirini ifodalaydi. Ushbu maqolada zoonimlarning turli ko'rinishlari, ularning kelib chiqishi va madaniy ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: zoonym, ilmiy nomlar, xalqona nomlar, badiiy nomlar, hayvonot dunyosi, nomenklatura, folklore, biologik tasnif madaniy meros.

Hayvonlar dunyosini o'rganish va tasniflash insoniyat tarixining ajralmas qismidir. Turli xalqlar hayvonlarga o'ziga xos nomlar bergan, ularni o'z madaniyatlari, an'analari va dunyoqarashlari asosida tasvirlagan. Hayvonlarning nomlanishi uch asosiy guruhga bo'linadi: ilmiy zoonimlar, xalqona zoonimlar va badiiy zoonimlar. Bu maqolada ushbu uch yo'nalishning har biri haqida batafsil so'z yuritiladi.

Ilmiy zoonimlar – hayvonlarning ilmiy tasniflashda ishlatiladigan rasmiy nomlari bo'lib, ular lotin tilida yoziladi. Bunday nomlar butun dunyo olimlari tomonidan tushunilishi uchun yagona tizim asosida tuzilgan. Masalan, *Canis lupus* – bo'ri, *Felis catus* – uy mushugi, *Panthera leo* – sher.

Ilmiy nomlash tizimi shved olimi Karl Linney tomonidan ishlab chiqilgan va binar nomenklatura deb nomlanadi. Bu tizimda har bir hayvon avlod (rod) va tur (vid) nomi bilan ataladi. Ilmiy zoonimlar hayvonlarning biologik qarindoshlik aloqalarini tushunishda muhim ahamiyatga ega.

Har bir xalq o'z madaniyati va tili asosida hayvonlarga turli nomlar bergan. Masalan, O'zbekistonda bo'riga "bo'ri", itga "it", tulkiga "tulki" deyiladi. Ayrim hayvonlarning nomlari ularning o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'langan bo'lib, xalq tilida juda qadimdan foydalanib kelingan. Masalan:

Bo'ri – yirtqichlik va jasorat ramzi

Tulki – ayyorlik va hiyla ramzi

Oqqush – sadoqat va go'zallik timsoli

Xalqona zoonimlar asrlar davomida shakllangan va xalq og'zaki ijodi, urf-odatlar va afsonalar bilan chambarchas bog'liq.

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

Adabiyot va folklorda hayvonlarga badiiy nomlar berish keng tarqalgan. Bu nomlar odatda hayvonlarning o'ziga xos xususiyatlarini obrazli ifodalash uchun ishlatiladi. Masalan, xalq ertaklarida tulki "Ayyoqchi", bo'ri "Yovuz", ilon esa "Makkor" sifatida tasvirlanadi.

Bundan tashqari, ba'zi hayvonlarga badiiy taxalluslar ham berilgan. Masalan, she'riyatda va xalq og'zaki ijodida bo'ri "qir tog' hokimi", burgut esa "osmon shohi" deb ataldi. Bunday tasvirlar hayvonlarning inson madaniyatida tutgan o'rnini yanada chuqurroq anglashga yordam beradi.

O'zbek tiliga xos ertaklarda zoonimlarning o'ziga xos jihati ularda hayvon nomlariga shaxslantiruvchi qo'shimchalar -voy, -boy, -xon, -oy qo'shimchalarining qo'shilishi asosida zoonimlarning yasalishidir.

Xulosa qilib aytganda, Zoonimlar insoniyatning tabiat bilan o'zaro aloqalarini ifodalovchi muhim vositalardan biridir. Ilmiy zoonimlar hayvonlarni aniq tasniflash va o'rganish uchun ishlatilsa, xalqona zoonimlar milliy madaniyat va urf-odatlarining ajralmas qismidir. Badiiy zoonimlar esa adabiyot va folklorda hayvonlarni yanada jozibali va ramziy qiyofada tasvirlashga xizmat qiladi. Shu bois, zoonimlarni o'rganish nafaqat biologik, balki madaniy va adabiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдуалиева З.У. Гипонимо-эквиномические отношения в системе зоонимов русского и узбекского языков: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Худжанд, 2014. – 86 с.
2. Бафоев Б. История древних слов (на узб. яз). – Т.: Фан. 1991. – 91 с. O'zbek xalq maqollari. 1-jild. A-O. – Toshkent: Fan, 1987. – 368 b.
3. Порхомовский М.В. Турецкие пословицы в языке и речи. Языки славянской культуры. – М., 2014. – 174 с.
4. Щербак А.М. Название домашних и диких животных в тюркских языках // Историческое развитие лексики тюркских языков. – М.: Издательство АН СССР, Институт языкознания, 1961. – 172 с.